# Re-think-Athens / ξανα-σκέψου την Αθήνα

(**εικ.1**)

Κυρίες και κύριοι

Ζούμε σε μια πόλη ξεχωριστή, σε μια από τις λίγες πόλεις του κόσμου, των οποίων το κέντρο κατοικείται συνέχεια, χιλιάδες χρόνια τώρα, έχοντας χαραγμένα πάνω του, στην περιπετειώδη μορφή της γης και τα αξεπέραστα μνημεία της αρχιτεκτονικής, τα ίχνη που συνδέουν άρρηκτα το πιο σημαντικό παρελθόν με το παρόν του δικού μας και του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Σε αυτή εδώ τη γη οικοδομήσαμε, στα χρόνια των μεγάλων κρίσεων του 19$^{ου}$ αιώνα, το κέντρο μιας **νέας** πρωτεύουσας με μνημειώδεις δρόμους και επιβλητικά κτίρια, χάρη στην πολύτιμη συνδρομή ευεργετών. Η τριλογία του Πανεπιστημίου, της Ακαδημίας και της Εθνικής Βιβλιοθήκης, αρθρώνεται μαζί με άλλα σπουδαία κτίρια, στην οδό Πανεπιστημίου, σε μια γραμμική συνέχεια από την πλατεία του Συντάγματος ως την πλατεία της Ομόνοιας, στην οποία συνοψίζεται η αστική συμπύκνωση των μοντέρνων χρόνων.

Αυτό το κέντρο, (**εικ.2**) που εκτείνεται από την Ακρόπολη ως την αρχαία και τη σύγχρονη Αγορά, και επαναπροσδιορίζεται με τις δυναμικές προεκτάσεις του στα Εξάρχεια, το Κολωνάκι και τη Βασιλίσσης Σοφίας, στο νέο Μουσείο της Ακρόπολης, το Γκάζι και την Πατησίων, χαρακτηριζόταν ως το τέλος του περασμένου αιώνα από τη σύγκλιση και συνύπαρξη λειτουργιών πολιτικής, οικονομικής και εμπορικής, πολιτιστικής και εκπαιδευτικής σημασίας, μαζί με ζώνες κατοικίας, μεταποίησης και αναψυχής, που είχαν υπερτοπική σημασία κεντρικότητας.

Το ίδιο κέντρο γνώρισε τα τελευταία χρόνια του 20ού αιώνα μια μεγάλη κρίση των ποιοτικών συνθηκών της καθημερινότητας, που ήταν αποτέλεσμα της πυκνής οικοδόμησης και της διογκούμενης κυκλοφορίας αυτοκινήτων. Η κρίση αυτή

αντιμετωπίστηκε με τη λειτουργική αποκέντρωση της Αθήνας και τη δημιουργία περιφερειακών κέντρων, στην οποία συνέβαλε η δυναμική της εγκατάλειψης του κέντρου από τους κατοίκους του σε αναζήτηση καλύτερων συνθηκών κατοικίας στα προάστια. Την ίδια περίοδο το κέντρο αποτέλεσε πεδίο ανάδειξης των ιστορικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών του, με έμφαση στην προστασία κτιρίων, στους πεζοδρόμους, την αναψυχή και τον τουρισμό. Ένα μεγάλο μέρος του προγράμματος αυτού υλοποιήθηκε με επιτυχία, από την προστασία της Πλάκας ως το πρόγραμμα ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων και τη Διονυσίου Αρεοπαγίτου.

Στον αντίποδα της κατεύθυνσης αυτής, σε συνδυασμό με την ευρύτερη διεθνή μεταλλαγή του εμπορίου και της παραγωγής, το κέντρο της Αθήνας γνωρίζει από τη δεκαετία του ’90 και μετά μια διαρκώς αυξανόμενη κρίση του δυναμικού του, την οποία σηματοδοτεί η διακοπή της λειτουργίας και η εγκατάλειψη μεγάλων εμπορικών καταστημάτων πριν από το 2000. (**εικ.3**) Την τελευταία δεκαετία, η αργή αλλά σταθερή απομάκρυνση των πολιτικά και ιδεολογικά κεντρικών λειτουργιών και των περισσότερων εμπορικών και οικονομικών δραστηριοτήτων σε πόλους και άξονες της περιφέρειας δημιούργησε μια δυναμική εγκατάλειψης, κυρίως των παλιών προστατευόμενων κτιρίων, αλλά και πολυώροφων οικοδομών, διαμορφώνοντας συνθήκες κενού, καταφυγίου και έλξης για ασταθείς κοινωνικές ομάδες και ανεπίσημες δραστηριότητες, σαφώς **πριν** ενσκήψει η οικονομική κρίση και ενταθούν δραματικά τα περισσότερα φαινόμενα. Στην κατάσταση αυτή έχει προστεθεί τα τελευταία χρόνια η κοινωνική και η πολιτική αμφισβήτηση.

Τα περισσότερα προβλήματα του κέντρου είναι συνεπώς **δομικά**, έχουν βάθος χρόνου και απαιτούν, για την αντιμετώπισή τους, ένα κεντρικό και πολύπλευρο σχεδιασμό **συνόλου**, στον οποίο θα πρέπει να περιλαμβάνονται στρατηγικά ελεγχόμενες ρυθμιστικές ενέργειες και μεγάλες πολεοδομικές παρεμβάσεις. Ο σχεδιασμός αυτός στηρίζεται σε **νέα δεδομένα** που έχουν αλλάξει τη φυσιογνωμία του κέντρου.

1. Η αποκλειστική κυριαρχία του αυτοκινήτου για την πρόσβαση στο κέντρο (**εικ.4**)

ανετράπη ριζικά τα τελευταία χρόνια με την ανάπτυξη του δικτύου σταθερής τροχιάς, το οποίο συνεχίζει να επεκτείνεται. Η **πρόσβαση στο κέντρο**, όπως ορίζεται από τους 3 σημαντικούς σταθμούς μετεπιβίβασης της Ομόνοιας, του Συντάγματος και του Μοναστηρακίου, είναι ταχύτερη και ευκολότερη από ποτέ για ένα μεγάλο μέρος της πρωτεύουσας.

2. Η οικονομική, εμπορική, αλλά και πολιτική αποκέντρωση σε περιφερειακούς πόλους κεντρικότητας και σε άξονες κυκλοφορίας, έχει διαμορφώσει ένα ευρύ πολυκεντρικό δίκτυο δραστηριότητας, απορροφώντας οριστικά ένα μεγάλο μέρος των παλιότερα αποκλειστικών δυνάμεων του κέντρου. (**εικ.5**) Το εμπορικό τρίγωνο, του Ψυρρή και η περιφέρεια της Ομόνοιας **δεν** θα ανακάμψουν επιστρέφοντας στο χαμένο παρελθόν με οποιαδήποτε ενισχυτικά μέτρα, αλλά θα εξελιχθούν σε μια **νέα μητροπολιτική κεντρικότητα**.

3. Τα μεγάλα και επιτυχημένα έργα του κέντρου, που τόνωσαν την πολιτισμική ταυτότητα και ανέδειξαν νέες κεντρικότητες, σε συνδυασμό με την κορυφαία και αναπότρεπτη παρουσία της Ακρόπολης, έχουν τέλος διαμορφώσει μια θετική γεωγραφία, στην οποία περιλαμβάνονται το νέο Μουσείο και η πεζή πορεία από το Μοναστηράκι στο Θησείο και τη Διονυσίου Αρεοπαγίτου.

Με αυτά τα **δεδομένα**, είναι πλέον εφικτή μια μεγάλη πολεοδομική και αρχιτεκτονική παρέμβαση, που θα δώσει νέα πνοή στο κέντρο της πόλης, λειτουργώντας καταλυτικά για τη συνολική ανασυγκρότησή του. (**εικ.6**) Η στρατηγική της ανασύνθεσης του κέντρου με άξονα την Πανεπιστημίου, σε μια γραμμική συνέχεια από τη λεωφόρο Αμαλίας στην Ομόνοια και την οδό Πατησίων, στηρίζεται σε ένα επαναπροσδιορισμό της κυκλοφορίας πεζών και οχημάτων, που θα έχει ως αποτέλεσμα τη λειτουργική ενίσχυση των εμπορικών και οικονομικών χρήσεων, την περιβαλλοντική και αισθητική αναβάθμιση του δημόσιου χώρου, την ταυτόχρονη ανάδειξη της ιστορικής και πολιτιστικής φυσιογνωμίας της πόλης και την ευκολότερη πρόσβαση και απόλαυση του κέντρου της, για όλους τους πολίτες.

Η ανασύνθεση αυτή έχει καταστεί **εφικτή** (**εικ.7**) χάρη στη δυνατότητα αποτροπής της διερχόμενης κυκλοφορίας αυτοκινήτων από το κέντρο πόλης, (**εικ.8**) με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών του περιβάλλοντος και του δημόσιου χώρου. Τη δυνατότητα αυτή επιτρέπει η ευκολότερη πρόσβαση στο κέντρο με τα μέσα σταθερής τροχιάς, (**εικ.9**) τα οποία έχουν διαμορφώσει ένα δυναμικό τρίγωνο συνάντησης, σε λιγότερο από 10΄ λεπτά με τα πόδια, ανάμεσα στους σταθμούς Ομόνοια, Σύνταγμα, Μοναστηράκι. Στην κατεύθυνση αυτή θα παίξει καταλυτικό ρόλο η επέκταση του τραμ από την Αμαλίας στην Πανεπιστημίου και την οδό Πατησίων, που θα αναλάβει τον κορμό κυκλοφορίας των συνοικιών της άμεσης περιφέρειας του κέντρου, από τα Πατήσια και την Κυψέλη ως τη Νέα Σμύρνη.

Ο πυρήνας του ενδιαφέροντος για το μητροπολιτικό κέντρο είναι το εμπορικό τρίγωνο, που ορίζεται από τις τρεις πλατείες και τους τρεις σταθμούς μετρό που ανέφερα προηγουμένως. (**εικ.10**) Η οδός Πανεπιστημίου τοποθετείται επικεφαλής του τριγώνου αυτού, αποτελεί εξ ορισμού ένα βουλεβάρτο και συνδέει τις δύο σημαντικότερες πολεοδομικά και συγκοινωνιακά πλατείες της πόλης. Με τη μετατροπή της σε γραμμική πλατεία, σε μια αστική διαδρομή που θα διασχίζουν το τραμ και το ποδήλατο, η ζώνη της οδού Πανεπιστημίου θα λειτουργήσει ως πυκνωτής για την κάθετη προς αυτή ανασυγκρότηση του κέντρου, επειδή θα συνδέσει τις περιοχές του στενά ορισμένου ιστορικού κέντρου με το εμπορικό τρίγωνο και με τις πιο δυναμικές περιοχές κατοικίας που αναπτύσσονται στην άλλη πλευρά της, στο Κολωνάκι, τα Εξάρχεια και την περιφέρεια της Ομόνοιας.

(**εικ.11**) Η γραμμική συνέχεια της παρέμβασης στην Πανεπιστημίου προς τη λεωφόρο Αμαλίας, την Ομόνοια και την οδό Πατησίων, θα διαμορφώσει ταυτόχρονα ένα περιμετρικό δακτύλιο στο κέντρο, που θα συνδέσει τον πεζόδρομο της Διονυσίου Αρεοπαγίτου και το νέο Μουσείο της Ακρόπολης με το Αρχαιολογικό Μουσείο, και μέσα από την πλατεία της Ομόνοιας με το Μοναστηράκι και το Θησείο, φέρνοντας σε αμεσότερη επαφή τα ισχυρά πεδία της σύγχρονης πολιτιστικής και εμπορικής δραστηριότητας, και τη ζωντάνια της πόλης, με τους αρχαιολογικούς χώρους και τον τουρισμό.

(**εικ.12**) Στο πρόγραμμα περιλαμβάνεται ο ανασχεδιασμός της λεωφόρου Αμαλίας, ολόκληρης της ζώνης ανάμεσα στην οδό Ακαδημίας και την οδό Σταδίου, καθώς και της οδού Πατησίων μέχρι το Μουσείο, με κριτήριο την προτεραιότητα στον πεζό και την περιβαλλοντική ποιότητα του δημόσιου χώρου. Η πλατεία της Ομονοίας θα μετατραπεί σε πραγματική πλατεία με πεζοδρόμηση του τμήματος από την οδό Πατησίων ως την Γ΄ Σεπτεμβρίου. Για την κυκλοφοριακή επίλυση, θα αντιστραφεί η κίνηση στην Ακαδημίας και την Αγίου Κωνσταντίνου, θα δημιουργηθεί ένας (**εικ.13**) μικρός δακτύλιος κυκλοφορίας στον κεντρικό πυρήνα για την εξυπηρέτηση αυτοκινήτων από την Εμμανουήλ Μπενάκη και την οδό Αμερικής, και ένας δεύτερος δακτύλιος αναστροφής για την εξυπηρέτηση λεωφορείων και τρόλλεϋ από τη Σίνα και Ομήρου. Ταυτόχρονα θα γίνει ανασχεδιασμός της δημόσιας συγκοινωνίας για την καλύτερη εξυπηρέτηση της πρόσβασης στο κέντρο με δημόσια μέσα μεταφοράς. Η ευρύτερη αυτή παρέμβαση έχει στόχο '*όλοι οι δρόμοι να οδηγούν στον κέντρο*' μόνο για όσους θέλουν να πάνε σε αυτό.

(**εικ.14**) Η συνολική αυτή πρόταση είναι το αποτέλεσμα ενός μακρόχρονου σχεδιασμού, που ξεκίνησε με πρωτοβουλία του ΥΠΕΚΑ το 2010 και εκπονήθηκε μέσα από δύο ερευνητικά προγράμματα, τα οποία ανατέθηκαν στις Σχολές Αρχιτεκτόνων και Πολιτικών Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Σε όλες τις ενδιάμεσες φάσεις υπήρξε εκτενής συνεργασία με τα συγγενή υπουργεία και τους φορείς, όπως είναι ο Οργανισμός Αθήνας, η ΕΑΧΑ, ο ΟΑΣΑ και το Αττικό Μετρό. Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός του ιδιαίτερα σύνθετου αυτού έργου θα γίνει με ένα ευρωπαϊκό διαγωνισμό των δύο φάσεων, που θα συμβάλει ώστε να αποτελέσει η Πανεπιστημίου και η Ομόνοια μια διαδρομή που θα είναι πρότυπο για όλη την Ευρώπη. Το έργο είναι σχεδιασμένο για να κατασκευαστεί έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η εύρυθμη λειτουργία της πόλης σε όλη την έκτασή του. Με την ολοκλήρωσή του και την παράλληλη συνδρομή της πολιτείας σε πολλά επίπεδα μικρότερης παρέμβασης, θα έχει επιτευχθεί ο **προγραμματικός στόχος** της λειτουργικής, αισθητικής και ιδεολογικής ανάκτησης της κεντρικότητας.

(**εικ.15**) Θα έχουμε επιτύχει δηλαδή τη διατήρηση και εντατικοποίηση των ζωντανών εμπορικών και οικονομικών χρήσεων του κέντρου σε συνδυασμό με νέες αλλά ποσοτικά ελεγχόμενες χρήσεις, κυρίως παιδείας, πολιτισμού και αναψυχής, που θα εντείνουν το χαρακτήρα της μητροπολιτικής κεντρικότητας, καθώς και την ενθάρρυνση της κατοικίας για διάφορες κοινωνικές ομάδες, που θα προσθέσει διαχρονική λειτουργία στο εσωτερικό και την περιφέρεια του παλιού τριγώνου, και θα φωτίσει τις σκοτεινές και ανεπιθύμητες πτυχές του. Το κέντρο της Αθήνας, με άξονα την Πανεπιστημίου και την Ομόνοια, μπορεί να γίνει η πιο ζωντανή γειτονιά της πόλης, στο εμπορικό πρωί και στο βράδυ του ελεύθερου χρόνου. (**εικ.16**) *Το δικαίωμα στην πόλη αποκτά νόημα όταν αναφέρεται σε όλους τους κατοίκους της και ολοκληρώνεται όταν η δουλειά συναντηθεί με την κατοικία και την απόλαυση της πόλης*.

Ζούμε χωρίς αμφιβολία μέσα στην κρίση και είναι λογικό να αναρωτιέστε αν αυτή είναι η στιγμή για μεγαλόπνοα σχέδια. Η απάντηση είναι πως **τώρα**, μέσα από την κρίση, προσφέρονται οι συνθήκες για την περιβαλλοντική και τη λειτουργική αναγέννηση του κέντρου, με δυναμικές ενέργειες που δεν θα συντηρήσουν λίγο ακόμα, αλλά θα αλλάξουν την πορεία των πραγμάτων. (**εικ.17**) *Να ξανασκεφτούμε την Αθήνα σήμερα.* Αν δεν σχεδιάσουμε τώρα το κέντρο που θέλουμε να έχει η Αθήνα τα επόμενα χρόνια, όταν θα τελειώσει η κρίση θα είναι πολύ αργά. (**εικ.17$^{A}$**)*Δεν υπάρχει άλλωστε καλύτερος τρόπος να προβλέψεις το μέλλον από το να το σχεδιάσεις!*

Σας ευχαριστώ

Παναγιώτης Τουρνικιώτης 21.03.2012